İHLAS SURESİ

Nüzulü

- Mushaftaki sıralamada yüz on ikinci, iniş sırasına göre yirmi ikinci sûredir. Nâs sûresinden sonra, Necm sûresinden önce Mekke'de inmiştir.
- Nüzul sebebi olarak; Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'e gelerek;
- اُنْسُبْ لَنَا رَبَّكَ
- "Bize rabbinin soyunu anlat" dediklerini, bunun üzerine bu sûrenin indirdiği rivayet edilmektedir.[1]

[1] *Müsned,* V, 133-134

- Bazı alimler ise bu surenin Medine'de indiğini söylemekte ve delil olarak da şu rivayeti gösterirler: Yahudilerden bir grup Hz. Peygamber'e gelip:
- “Rabbini bize anlat, çünkü Allah Tevrat'ta nimetini indirdi, bize hangi şeyden olduğunu bildirdi; hangi cinstendir O? Altın mı, bakır mı, gümüş mü? Yer ve içer mi? Dünyayı kimden miras aldı, kim O'ndan miras alacak?” dediler.
- Bunun üzerine Yüce Allah bu sureyi indirdi.
- Ancak sûrenin üslup ve içeriği Mekke döneminde indiği izlenimini vermektedir.

Adı

- Sûrenin kaynaklarda tespit edilen 20'yi aşkın adı vardır. Ancak yaygın olarak İslâm dininin temel ilkesi tevhîd inancının vecîz bir ifadesi olan "İhlâs" adıyla tanınmıştır. En çok kullanılan isimlerinden biri de "Kul hüvellahü ehad"dır. Ayrıca "Samed, Tevhîd, Esâs, Tecrîd, Necat, Velayet, Muavvize" adlarıyla da anılmaktadır.[2]

Konusu

- Sûrede Allah Teâlâ'nın başlıca sıfatları tanıtılmaktadır.

---

[2] Diğer isimleri için bk. Râzî, XXXII, 175-176; İbn Âşûr, XXX, 609-611; Emin Işık, "İhlâs Sûresi", *DİA,* XXI, 537-538

Kafirun Suresiyle Olan İlişkisi:

- Kâfîrûn suresi küfür ve şirkin bütün çeşitlerinden arınmayı konu ediyordu. Bu sure ise, kemâl sıfatları ile mütemeyyiz, şirkten münezzeh Allah Tealâ'yı birlemeyi işlemektedir. Bu nedenle de tavafın iki rekat namazı, duha, akşamın sünneti ve yolculuk namazı gibi pek çok namazlarda bir arada okunur.

Fazileti

- "Sahabeden birisi bir adamın İhlâs suresini tekrar tekrar okuduğunu duydu. Sabah olduğunda bunu Peygamberce söyledi. Adam bunu sanki küçümsüyordu. Hz. Peygamber bu sûrenin önemi ve fazileti hakkında söyle buyurmuştur;
- «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ القُرْآنِ»
- *"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki bu sûre Kur'an'ın üçte birine denktir"*[3]

******

[3] Buhârî, "Tevhîd", 1

- Ebu Said el-Hudri'den Rasulullah'ın ashabına şöyle buyurduğu nakledilmektedir:
- «أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ فِي لَيْلَةٍ؟»
- *"Sizden biriniz bir gecede Kur'an'ın üçte birini okuyamaz mı?"*
- فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ وَقَالُوا: أَيُّنَا يُطِيقُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟
- Bu onlara zor geldi ve buna hangimiz dayanabiliriz ey Allah'ın elçisi? dediler.
- فَقَالَ: «اللَّهُ الوَاحِدُ الصَّمَدُ ثُلُثُ القُرْآنِ»
- *"Allahu'l-Vahidu's-Samed" Kur'an'ın üçte biridir."* buyurdu.

******

- Yine Hz. Peygamber, sevdiği için bu sûreyi her namazda okuyan bir sahabîye, şöyle demiştir;

- إِنَّ حُبَّهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ

- *"Onu sevmen seni cennete götürür"*[4]

******

- Aişe'den rivayetine göre Rasûlullah (sav) bir adamı bir askeri birliğin başında kumandan olarak gönderdi. O namaz kıldırdığında arkadaşlarına Kur'ân okuyor ve sonunda da "De ki: O Allah'tır, bir tektir" sûresi ile okumayı sona erdiriyordu. Geri döndüklerinde bu durumu

[4] Tirmizî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 11; "Tefsir", 93; diğer hadisler için bk. İbn Kesîr, VIII, 539-546

Peygamber (sav)'e aktardılar. Peygamber: "Ona niçin böyle yaptığını sorunuz" diye buyurdu. Ona sordular, şu cevabı verdi:

- لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا

- Çünkü o Rahman (olan Allah)'ın sıfatıdır. Ben o sûreyi okumayı seviyorum. Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu:

- أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّهُ

- *"Ona aziz ve celil Allah'ın da onu sevdiğini bildiriniz."*[5]

---

[5] Müslim.

- Enes b. Malik anlatıyor:

- أَقْبَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَجَبَتْ». قُلْتُ: مَا وَجَبَتْ؟ قَالَ: «الجَنَّةُ»

- Peygamber (sav) ile bir yere geldik. Bir adamın "De ki: O Allah'tır, bir tektir" sûresini okumakta olduğunu duydu. Rasûlullah (sav): "Vacib oldu" dedi. Ben: Vacib olan nedir? dedim. O: "Cennettir" diye buyurdu.[6]

[6] Tirmizi.

- Rasulullah buyurdular ki:

- «مَنْ قَرَأَ كُلَّ يَوْمٍ مِائَتَيْ مَرَّةٍ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مُحِيَ عَنْهُ ذُنُوبُ خَمْسِينَ سَنَةً إِلَّا أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ دَيْنٌ»

- *"Her kim her bir günde ikiyüz defa "De ki: O Allah'tır, bir tektir" sûresini okursa ondan -üzerinde borç olması müstesna- elli yılın günahları silinir.*[7]

---

[7] Tirmizi.

- Rasulullah buyurdular ki:
- «مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ، بُنِيَ لَهُ بِهَا قَصْرٌ فِي الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَرَأهاَ عِشْرِينَ مَرَّةً، بُنِيَ لَهُ بِهَا قَصْرَانِ فِي الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَرَأَهَا ثَلَاثِينَ مَرَّةً، بُنِيَ لَهُ بِهَا ثَلَاثَةُ قُصُورٍ فِي الْجَنَّةِ»
- *"Her kim: "De ki: O Allah'tır, bir tektir" Sûresi'ni on defa okursa onun için cennette bir köşk yapılır. Her kim onu yirmi defa okursa onun karşılığında ona cennetle iki köşk yapılır. Kim bu sûreyi otuz defa okursa onun karşılığında ona cennette üç köşk yapılır."*
- Bunun üzerine Ömer b. el-Hattab dedi ki:
- وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَنْ لَنَكْثُرَنَّ قُصُورُنَا

- “Allah'a andolsun ki ya Rasulallah o zaman biz de (cennetteki) köşklerimizi çoğaltırız.” Bunun üzerine Rasûlullah (sav*)*

- «اللَّهُ أَوْسَعُ مِنْ ذَلِكَ»

- *"Allah’ın (lütuf ve ihsanı) bundan daha geniştir"* diye buyurdu.[8]

[8] Darimi.

Meali

- ***Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla...***
- ***De ki: "O, Allah'tır, tektir.***
- ***Allah sameddir.***
- ***Doğurmamış ve doğmamıştır.***
- ***O'nun hiçbir dengi yoktur."***

Tefsiri

- ***De ki: "O, Allah'tır, tektir.***

- İhlâs sûresi, İslâm'ın esası olan tevhîd (Allah'ın birliği) ilkesini özlü bir şekilde ifade ettiği ve Allah Teâlâ'yı tanıttığı için Hz. Peygamber tarafından Kur'an'ın üçte birine denk olduğu ifade buyurulmuştur.

Allah:

- Allah ismi, varlığı ezelî, ebedî, zarurî ve kendinden olan, her şeyi yaratan, her şeyin mâliki, mukadderatının hakimi, her şeyi bilen ve her şeye kadir olan... Yüce Mevlâ'nın isimlerinin en başta gelenidir. [9]

Ahad:

- "Tektir" diye çevirdiğimiz "ahad" kelimesi, "birlik" anlamına gelen vahd veya vahdet kökünden türetilmiş bir isimdir.[10]

---

[9] bk. Bakara 2/255

- Sıfat olarak Allah'a nispet edildiğinde O'nun birliğini, tekliğini ve eşsizliğini ifade eder. Bunun yanısıra tenzihi veya selbî (Allah'ın ne olmadığını belirten) sıfatları da içerir. Nitekim devamındaki âyetler de bu mânadaki birliği vurgular. Bu sebeple "ahad" sıfatının bazı istisnalar dışında Allah'tan başkasına nispet edilemeyeceği düşünülmüştür.

Vahid-Ahad Arasındaki Fark:

- Aynı kökten gelen "vâhid" ise "bölünmesi ve sayısının artması mümkün olmayan bir, tek, yegâne varlık" anlamında Allah'ın sıfatı olmakla birlikte Allah'tan başka varlıkların sayısal anlamda birliğini ifade etmek için de kullanılmaktadır. Türkçe'de de "bir" (vâhid) ile "tek" (ahad) arasında fark vardır. "Bir", genellikle "aynı türden birçok varlığın biri" anlamında da kullanılır. "Tek" ise "türdeşi olmayan, zâtında ve sıfatlarında eşi benzeri olmayan tek varlık" mânasına gelir.

---

[10] Ebû Hayyân, VIII, 528

- Ahad ile vâhid sıfatları arasındaki diğer farklar ise şöyle açıklanmıştır:
- Ahad, Allah'ın zâtı bakımından, vâhid ise sıfatları bakımından bir olduğunu gösterir.
- Ahad ile vahidin her biri "ezeliyet ve ebediyet" mânalarını da ihtiva etmekle birlikte, bazı âlimler ahadı "ezeliyet", vahidi de "ebediyet" mânasına tahsis etmişlerdir. Allah'ın sıfatı olarak her ikisi de hadislerde geçmektedir.
- "Vâhid" kelimesi, müsbet (isbat) için, "ehad" kelimesi ise, menfî (nefy) için kullanılır. Mesela, müsbet (olumlu) manada, "Bir (vâhid) adam gördüm" dersin; menfî manada da, "Hiçbir kimse (ehad) görmedim" dersin, binâenaleyh bu, umûm (genel mana) ifade eder.

Tevhid Anlayışı

- De ki: O Allah tektir." Bu ifade "birdir" sözcüğünden daha tutarlı ve daha anlamlıdır. Zira tektir kavramı "birdir" sözcüğünün anlamı ile beraber, onunla birlikte başka hiçbir şeyin bulunmadığını ve onun hiçbir benzeri olmadığını ifade etmektedir.
- Bu varlığın tekliğidir. Ortada O (Allah)'ın gerçekliğinden başka gerçeklik yoktur. O'nun varlığından başka gerçek bir varlık yoktur. Diğer bütün varlıklar ancak bu gerçek varlıktan alır varlığını. O'nun zati gerçekliğinden alır gerçekliğini.
- Bu nedenle bu teklik, iş ve faaliyet tekliğidir. Bu evrende ondan başkası hiçbir şey yapamaz. Hiçbir şeyi etkileyemez.
- Bu yorum kesin yerleştiğinde ve bu düşünce netlik kazandığında kalb, her tür karanlıktan ve şaibeden kurtulur ve Allah'ın dışında başka varlıklara bağlanmaktan kurtulur.

- Bu varlık aleminde Allah’tan başka hiçbir varlığın gerçekliği yoktur. İlahi iradenin faaliyetinden başka hiçbir faaliyetin gerçekliği yoktur. Öyle ise kalb aslında gerçekliği olmayan şeylere neden bağlansın ki?
- Kalb tek gerçeğin dışındaki şeyleri hissetmekten ve bu gerçekliğin dışındaki varlıklara bağlanmaktan kurtulduğunda bütün zincirlerden, bağlardan kurtulmuş olur. Yine bu bağların kaynağı olan korku ve endişelerden de kurtulur. Allah'tan başka gerçek faaliyet sahibi bulunmadığına göre kimden korksun ki?
- Bu düşünceye sahip olan kalb orada gördüğü herşeyde Allah'ın elini görür. Bununda ötesinde bir derece vardır ki kalb orada Allah'tan başka evrendeki şeylerin hiç birini görmez. Zira orada Allah gerçeğinden başka görebileceği hiçbir gerçek yoktur.
- İşte Kur'an'ın iman düşüncesini yerleştirirken önem verdiği en önemli gerçeklerden biri de budur. Bunun içindir ki Kur'an sürekli olarak zahiri

sebepleri aşarak işleri doğrudan Allah'ın iradesine ve dilemesine bağlar. Şu ayetler bu düşünceye işaret etmektedir:

- فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللهَ رَمَى
- ***"Onlara atarken sen atmadın fakat Allah attı." (Enfal 17)***
- وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ
- ***"Zafer doğrudan doğruya Allah'ın katındandır." (Al-i İmran 126)***
- وَمَا تَشَاءُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللهُ
- ***"Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz." (İnsan 30)***
- Sonuç olarak bütün zahiri sebeplerin aşılması ve işin sadece Allah'ın iradesine havale edilmesi kalbte bir huzur meydana getirir. Tek olan

yönü belirler. Artık insan, isteyeceklerini O'ndan ister. Sakındığı şeylerden O'na dayanır. Bir gerçekliği ve varlığı bulunmayan zahiri sebeplere, etkenlere ve güçlere karşı da bu hal kalbi rahata kavuşturur.

- **Samed:**
- "Samed" kelimesi "herkesin kendisine ihtiyacını arzettiği, fakat kendisi kimseye muhtaç olmayan" anlamına gelir[11]
- Sûredeki bağlamına göre samed, "var oluş bakımından kimseye muhtaç olmayıp her şeyin varlık ve devamını kendisine borçlu olduğu vâcibu'l-vucûd" demektir.
- Taberî, "samed"i, "kendisinden başkası ibadet edilmeye layık olmayan tek mâbûd" olarak tanımlamıştır.[12] Kur'ân-ı Kerîm'de sadece burada geçen "samed" ismi başta "esmâ-i hüsnâ" hadisi olmak üzere[13] bazı hadislerde de yer almıştır.[14]

---

[11] Râgıb el-İsfehârn, *Müfredata'İ-Kur'ân,* "smd" md
[12] Taberi, XXX, 222
[13] bk. Tirmizî, "Da'avât", 83
[14] meselâ bk. Buhârî, "Tefsir", 112; Tirmizî, "Da'avât", 64

Doğurmamış ve Doğmamıştır:

- Allah Teâlâ'nın noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu ifade eden bu âyet, Allah'a evlât nispet edenleri ve soy kavramına giren her şeyi; meselâ, “Mesîh Allah'ın oğludur” diyen Hıristiyanları, “Üzeyr Allah’ın oğludur” diyen Yahudileri ve meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söyleyen[15] müşriklerin bu iddialarını reddeder.
- Zira çocuk, eşin olmasını gerektirir; eş de çocuk da ihtiyacı karşılamak için istenilen varlıklardır; Allah ise ihtiyaçtan münezzehtir, ezelî ve ebedîdir. Eşleri de çocukları da O yaratmıştır; yarattığı şeylere muhtaç olması ise imkânsızdır.[16]

---

[15] En'âm 6/100
[16] bk. En'âm 6/101

- Âyetin, "O, doğmamıştır" mealindeki ikinci cümlesi Allah Teâlâ'nın doğum veya sudur yoluyla bir ana veya babadan, bir asıldan meydana gelmediğini ifade eder. Çünkü doğan her şey sonradan olur; oysa Allah kadîm ve ezelîdir, yani varlığının başlangıcı, evveliyatı yoktur.
- Bu ayet ile aynı ifadeyi taşıyan diğer bazı ayetler ise şunlardır:
- بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
- ***"O gökleri ve yeri yoktan var edendir. O'nun nasıl çocuğu olabilir? O'nun bir eşi de yoktur. Her şeyi O yaratmıştır…"***[17]

---

[17] En'am, 6/101.

- وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا
- ***"Halbuki O çok esirgeyen için bir evlat edinmek asla yakışmaz.***
- إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ إِلاَّ آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا
- ***Göklerde ve yerde olan herkes, müstesna olmamak üzere, O çok esirgeyiciye mutlaka kul olarak gelecektir.***
- لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا
- ***Andolsun ki O, bunları cemiyet olarak da saymış fertler olarak da saymıştır.***
- وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا
- ***Onların her biri kıyamet günü O'na tek başına gelecektir.***[18]

---

[18] Meryem, 19/92-95

- وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ

- [19] ***"O çok esirgeyici evlat edindi." dediler. O'nun şanı bundan yücedir, münezzehtir. Hayır onlar, ikrama mazhar edilmiş kullardır(meleklerdir)***

- لاَ يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ

- ***Bunlar sözle asla O'nun önüne geçemezler. Bunlar O'nun emriyle hareket ederler.***

---

[19] Enbiya, 21/26-27.

- Peygamber Efendimiz bir kutsi hadiste şöyle buyurmaktadır:
- *"Allah azze ve celle buyurdu ki:*
- كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ، وَشَتَمَنِي، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ، فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَزَعَمَ أَنِّي لاَ أَقْدِرُ أَنْ أُعِيدَهُ كَمَا كَانَ، وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ، فَقَوْلُهُ لِي وَلَدٌ، فَسُبْحَانِي أَنْ أَتَّخِذَ صَاحِبَةً أَوْ وَلَدًا
- *Ademoğlu beni yalanladı, böyle yapmamalı idi. Bana şetmetti, öyle yapmamalı idi. Beni yalanlaması, beni ilk defa yarattığı gibi tekrar (kıyamette) yaratmayacak demesidir. Yaratmayı ilk sefer yapma bana ikincisinden daha basit değildir. Bana şetmetmesi ise, Allah'ın çocuğu var demesidir. Ben ahad ve samedim. Doğurmadım, doğurulmadım. Benim hiçbir dengini de yoktur."*[20]

---

[20] Buhari.

- Rasulullah buyurdular ki:

- " لَيْسَ أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى سَمِعَهُ مِنَ اللَّهِ، إِنَّهُمْ لَيَدْعُونَ لَهُ وَلَدًا، وَإِنَّهُ لَيُعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ "

- *"Allah'tan daha çok, sabreden yoktur; O'na çocuk isnat ediyorlar. O ise onları yine de rızıklandırıyor, yaşatıyor." denmiştir.*

O'nun hiçbir dengi yoktur."

- Bu âyet sûrenin bir özeti mahiyetinde olup Yüce Allah'ın zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde hiçbir dengi ve benzeri bulunmadığını ifade eder. Kendisinden başka var olan her şeyi O yaratmıştır. Bu sebeple yarattıklarının O'na denk olması mümkün değildir. Nitekim bu durum muhtelif âyetlerde ifade buyurulmuştur.

- ...لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

- ***Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O işiten ve görendir.***[21]

[21] Şûra 42/11

Surenin Kuran’ın Üçte Birine Denk Olması:

- İhlâs Sûresinin, Kur'an'ın üçte birine denk olduğuna dair hadisi yorumlayan âlimlerden bir kısmı, “Kur'an'ın üç temel konusundan ilki olan tevhidle alâkalı olup bu sûrenin anlamını iyice kavrayan ve itikadını bu sûrenin öğretisi yönünde oluşturan bir kimse Kur'an'ın tevhid ve akaid bölümünü de kavrayıp benimsemiş olur” şeklinde yorumlamışlardır.
- Gazzâlî bu konuda şöyle demektedir: [22] Kur'an'daki bilgiler ana hatlarıyla Allah hakkında bilgi (ma'rifetullah), âhiret bilgisi ve doğru yol bilgisi olmak üzere üçe ayrılır. İhlâs sûresi bunlardan ilkini, yani ma'rifetullah ve tevhid konusunu ihtiva etmektedir. Kur'an'daki diğer hükümler bu sûredeki tevhid temeline dayandığı için sûre Kur'an'ın üçte birine denk görülmüştür.

---

[22] Cevahiru’l-Kur’an; s. 4748

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler:

- Alimler dediler ki: Kevser suresi Peygamberimiz hakkında olduğu gibi bu sure de Allah Tealâ hakkındadır. Ancak, Rasulullah hakkındaki itham, "Onun çocuğu yok, ebterdir" dedikleri içindi. Buradaki ise, Allah'a çocuk isnad ettikleri içindir. Zira çocuk olmaması insan için bir ayıptır. Allah Tealâ için ise, çocucuğun bulunması ayıptır. Bu nedenle de, Allah'ı müdafaa etmesi için burada "De" ile başladı. Kevser suresinde ise, "De" sözü ile başlamadı. Zira bizzat Rasulullah'ı müdafaayı Yüce Rabbimiz üstlenerek doğrudan konuşmuştur.